

Molí Major

Carme

Ubicació

Comarca: Anoia
Lloc/Adreça: Cal Moner
Emplaçament A la Riera de Carme, entre els km 3 i 4 de la carretera BV-2131

Coordenades:

Latitud: 41.53233
Longitud: 1.6343
UTM Est (X): 386070
UTM Nord (Y): 4598754

Classificació

Número de fitxa 08048 - 34
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Edifici
Estil / època: Modern Contemporani Popular
Segle XVIII
Any 1735
Estat de conservació Dolent
Notes de conservació: Presenta esquerdes a la façana i les cobertes estan en molt mal estat.
Protecció Inexistent
Número inventari si, IPA 5597
Generalitat i altres inventaris
Accés Fàcil
Ús actual: Sense ús
Titularitat Privada
Titular: 08047A00200136
Autoria de la fitxa Jordina Sales Carbonell; Natalia Salazar Ortiz
Data de registre de la fitxa: dl., 03/05/2010 - 02:00

Descripció

Es tracta d'un gran edifici de planta rectangular poc allargada, fet de maó i maçoneria, amb blocs de pedra travertínica autòctona a les cantoneres i a la base d'alguna de les seves parets. La coberta, de teula aràbiga, és a dues vessants. L'organització de l'espai interior d'aquest molí paperer respon a la funció industrial que ha de desenvolupar, i s'hi distingeixen tres parts: el soterrani i la planta baixa; la primera planta i, finalment, els pisos superiors (coneguts com a "mirador"). A la primera planta es realitzava la pràctica totalitat del procés productiu. Les operacions de manipulació del drap i del paper es feien a la planta baixa, mentre que totes les relacionades amb l'aigua es realitzaven al soterrani. La primera planta (i/o altres) tenia ús com a residència. En ella hi vivien, segons el cas, els propietaris o arrendataris del molí, sovint juntament amb la mà d'obra especialitzada i les seves famílies. El "mirador" és el que millor identifica aquest edifici com un molí paperer: La multitud de finestres sense tancament, distribuïdes en una seqüència regular als quatre vents, ofereix un aspecte inconfusible; l'interior del "mirador" no tenia divisions per a facilitar la circulació de l'aire, ja que la seva funció era l'assecamment del paper penjat als estenedors (avui dia, el secat del paper es realitza amb maquinària industrial). El portal principal és adovellat, amb blocs de pedra travertínica local. Disposa de diversos cossos auxiliars i coberts, amb plantes rectangulars i quadrangulars.

La seva font d'energia fou l'aigua, presa de la riera de Carme, i, posteriorment, a partir de principis del segle XX, l'electricitat. Aquest gran molí paperer funcionava amb tres rodes.

El Molí Major de Carme fou construït a l'indret del pas a gual de Les Esplugues per part de Francesc Claramunt l'any 1735, amb les llicències de la Intendència General de Catalunya, que havia obtingut Josep Mora i Pons, del Castell de Cabrera, el 1731; era gravat amb un cens de tres sous pel Duc de Cardona i Medinaceli. A partir d'aquest moment, el molí va tenir diversos arrendataris, entre ells són coneguts els germans Francesc i Pere Guarro de La Pobla de Claramunt (1787-1790), estant dedicat a la producció de paper de barba i de cigarreta, ambdós tipus considerats de qualitat i de difícil fabricació. En canvi, el 1950 el molí Major va passar a fabricar paper d'estrassa i d'estrasseta, tipus de poca qualitat confeccionats amb draps no seleccionats. Des del primer quart del segle XX i fins l'any 1980, en que la fàbrica va quedar tancada, va pertànyer a la família de Josep Munné.

El 1790, en resposta a la pregunta plantejada als qüestionaris de Francisco de Zamora sobre el nombre de fàbriques que hi ha a les poblacions, Carme declara: "en este lugar hai tres molinos papeleros. En dichas fábricas de papel se labra papel de todas clases, y se lleva o extrahe para la provincia, para Madrid, Cádiz, Indias y demás reinos de España (...). Las dichas fábricas de papel son de diferentes dueños, y no de compañía. Están construhidas separadamente en diferentes parages en uno de los quales habita y trabaja su dueño. Las otras dos son arrendadas y allí trabajan sus arrendadores". D'aquest paràgraf es dedueix que, un dels molins paperers que es declara als qüestionaris de Zamora, del qual no coneixem el nom, no ha arribat fins els nostres dies, ja que només coneixem com a molins paperers el molí Major i el molí de Carme.

Observacions:

En els mapes topogràfics, aquest molí apareix amb el nom de Cal Moner, nom que també és utilitzat encara entre els habitants de Carme. L'any 1964 mossèn Josep Arpa i Robert, en un retall d'història sobre Carme, que es publicà al dors dels goigs a llaor de la Mare de Déu del Carme, cita com a una de les referències documentals més antigues de Carme, un document de l'any 1214, segons el qual Pere Claramunt cedeix a Arnau de Saltells el "molí d'enfront les coves de Carme". Interpretem aquest passatge com una clara al·lusió al Molí Major, situat davant el que avui dia es coneix com les Coves de les Esplugues, amb la qual cosa caldria pensar que en el lloc ocupat avui pel Molí Major ja existiria un altre molí a principis del segle XIII.

L'elaboració del paper de draps o de fil té l'origen a la Xina. Dins la fabricació pre-industrial del paper, l'edifici que concentrava gairebé tot el procés productiu era el molí paperer, del qual hom pot distingir dos models. El primer era l'eòlic, molt representatiu de la comarca nord-holandesa de Zaanland. El

segon es definia per l'ús de l'energia hidràulica i estava present arreu d'Europa. L'aplicació del molí hidràulic a la fabricació del paper està documentada per primer cop a partir de la segona meitat del segle XIII a la població italiana de Fabriano (GUTIÉRREZ, 1990), tot i que foren els musulmans els que van introduir la tècnica a Europa, fet que explica que els molins paperers arribin a Catalunya des de terres valencianes a partir de l'Edat Mitjana. Aquest últim fou el model característic a Catalunya i, en concret, a la comarca de l'Anoia. Els molins anoiencs, com la majoria dels catalans, posseïen certs trets en comú amb la masia, ja que sovint es presentaven com edificis aïllats, amb una planta rectangular o quadrada. Constructivament el molí es basa en l'estructura de la crugia, com a model componible, el qual es conforma a través de murs de càrrega i voltes i embigats que descansen sobre els murs, substituint-se aquests, en la planta sotacoberta, per pilars i bigues de fusta. Sobre aquesta estructura bàsica es van realitzar edificacions més complexes fruit de l'ampliació d'algun dels apartats productius del molí. En aquests casos els edificis s'estructuraven al voltant d'un pati central (GUTIÉRREZ 1990).

Història

Descrit fins ara únicament com a edifici, una definició més àmplia del molí paperer ha d'incloure necessàriament la seva dedicació parcial a activitats agràries i/o altres manufactures. De fet el molí comprenia una sèrie d'instal·lacions auxiliars de la fabricació del paper (la fusteria) o de tipus agrari (galliners, corrals, quadres, cort, cup, cellers, etc.) i una porció més o menys petita de terres de conreu. En la majoria de casos eren horts, vinyes, camps d'oliveres, de cereals o d'arbres fruiters. Fins i tot en els contractes d'arrendament apareixia l'obligació de cultivar les terres. Cal tenir molt present que el treball agrari dels paperers constituïa una part important dels ingressos familiars en un context definit per la pluriactivitat. Addicionalment es podien realitzar al molí activitats relacionades amb l'agricultura com la mòlta de gra o l'elaboració de vi o aiguardent. Aquesta varietat d'usos del molí, complementada amb la seva funció residencial, possibilitava afrontar la incertesa dels mercats, salvar l'estacionalitat del cicle productiu i diversificar els riscos.

Amb freqüència el molí era resultat de la reconversió d'altres instal·lacions. A l'Anoia els principals exemples provenen dels batans de llana i dels molins fariners, però també es documenta la reutilització d'altres edificis. Tots s'adequaven als usos paperers amb una ampliació, la construcció del mirador i l'habilitació dels espais interiors. De vegades, en al mateix edifici on es fabricava el paper també es podien continuar les activitats originals (molí de farina, batà de llana, farga, etc.). Ja entrat el segle XIX es troben alguns exemples de convivència amb la filatura de cotó.

Hom pot distingir tres fases en el procés manual de fabricació de paper: la preparació de la matèria primera, la fabricació dels fulls i el procés d'acabat. La matèria primera era el drap vells (de lli, de canem i/o de cotó). La primera etapa del procés productiu, de caràcter preparatori, consistia en l'elaboració de la pasta, prèvia selecció del drap. L'objectiu final del procés de preparació era aconseguir una pasta neta d'impureses i de consistència homogènia. En una segona fase l'obtenció de fulls s'iniciava a partir de la transferència de la pasta des de les maces refinadores a la tina. Aquest recipient, que podia ser de pedra o de fusta, era el centre productiu del molí. A la tina la pasta es barrejava amb aigua fins a aconseguir la densitat justa per a cada tipus de paper. Tot seguit es formava el full amb la "forma" o "caixó" que feia les funcions de motllo. Els fulls es posaven, llavors, un sobre l'altre separats per baietes de llana, acció que es coneixia coma a "posta". La posta es premsava i es portava al mirador, on mà d'obra femenina la posava a assecar en uns estenedors plens de cordes de canem. Un cop secs, els fulls s'encolaven, operació que feia útil el paper per a l'escriptura o la impressió, es tornaven a premsar i es tornaven a portar al mirador, on els fulls es separen i es posaven a assecar. Finalment, el procés d'acabat pretenia millorar la qualitat i l'aspecte exterior del paper i consistia en el setinat del paper, en l'eliminació de les irregularitats de les vores dels fulls, el recompte i l'empaquetat. A partir del segle XIX, amb la industrialització, els processos es començaren a mecanitzar i la producció superà amb escreix el consum propi de Catalunya, per la qual cosa adquiriren molta importància

les exportacions a la resta de l'estat espanyol i a les colònies americanes.

Bibliografia

ASENSI, R. M^a (1991): "Molí Major", Carme (Anoia). Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. CATALÀ, Pere (1976): "Comentari marginal", Els Castells Catalans, V, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, p. 465.

ESTEVE, Josep; RIBAS, Martí (2008): Els molins paperers a Catalunya. Els casals del segle XVIII, Temes, 2, Rafael Dalmau Editor, Barcelona.

GUTIÉRREZ POCH, Miquel (1999): Full a full. La indústria paperera de l'Anoia (1700-1998): Continuitat i modernitat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.

RIBA GABARRÓ, Josep (2003b): "Els molins paperers de Carme", Les Fonts de Carme, 12, Associació El Forat dels Graus, p. 209.

TORRAS, Josep M. (1993): La comarca de l'Anoia a finals del segle XVIII. Els "qüestionaris" de Francisco de Zamora. Biblioteca Abat Oliba, 122. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.

